

ՎԵՐԵԼԵԱՆ

ԲԱՍՄԱԿՈՂԻՔ

ՆԱԲԱԲԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

34^Ի ՏԱՐԻ

1904

ԹԻԻ 28

ՅՈՒԼԻՍ 7

ԽՍԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Մ. ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

M. M. HASGALIAN, G^{ER} Smyrna

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ն. Հ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ	Օրէնք հաստատելու կամ լուծելու	
	Նոր եղանակներ	673
	Կարապետ Իւթիւնեան	678
Լ. ՄԵՍՐՈՊ	Ստեղծող Ուժին Գաղափարը	679
Մ. Տ.	“ Euthanasie ”	683
ՎԱՂԻՆԱԿ	Պոլսոյ Կեանքը (քրթակց.)	686
ՏԻՒՆ	Հարցումին Պատասխան	689
Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Պոլսական Տիպարներ (Ֆանթեզի)	692
ՆՈՒՐԶԱՆ	Ճերմակ ու Սեւ	694
	Քաղաքական	694
	Լրաքաղ	696

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԳԱՂՏՆԱՊԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՅԱԶՈՐԴԻ ԹԻՒՆՈՎ

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Պատասխաններ՝ Յ. Այլիւարի Հարցման (վերջ)

ՆՈՒՒՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Հիւանդանոցի. — Տիար Լազար Լազարովիչ (Մանչսթէր) կէս անգլ. ոսկի Տիկին Թագուհի Ն. Պաֆրճեանի մահուան առթիւ:

Ազգ. Երկսեռ վարժարաններու խնամակալութեան. — Տէր Է. Տիկին Միւնն Յ. Զաֆրեան (Մանչսթէր) մէկ անգլ. ոսկի Տիկին Թագուհի Ն. Պաֆրճեանի մահուան առթիւ:

Հոգ. — Որբախնամ Ընկերութեան. — Տէր Է. Տիկին Մարգար Ազնաւորեան (Մանչսթէր) 20 ֆր. Է. Տէր Է. Տիկին Պերճ Պերկանսեան 20 ֆր. Տիկին Թագուհի Ն. Պաֆրճեանի մահուան առթիւ:

ՏՕՔԹ. Ս. ԹԵՐԶԵԱՆ

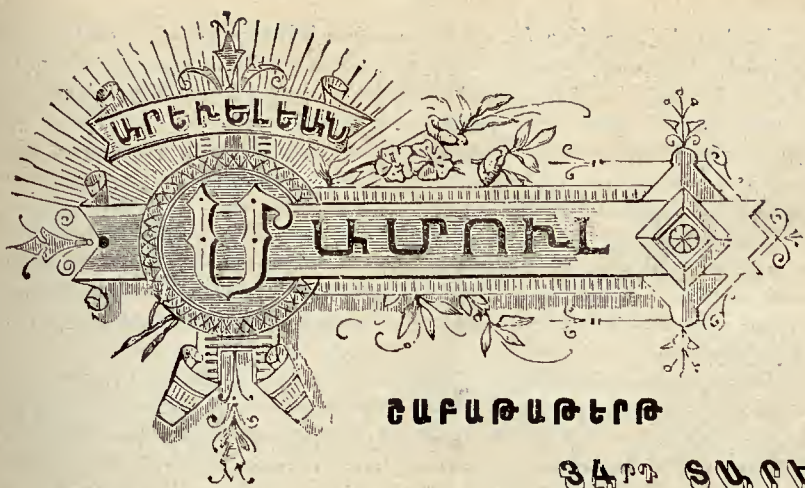
ԲԺԻՇԿ, ՎԻՐԱԲՈՅԺ ԵՒ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ

Ամեն ատեն կը գտնուի իր տունը, Հայոց Թաղ, Բէշիափէ փողոց թիւ 43:

Ամեն օր հիւանդներ կ'այցելէ: Ուրի վրայի հիւանդները կ'ընդունի կէս օրէ վերջ ժամը 4-3 և 6-8 (Բ. Ե.) զարձեալ իր տունը: Աղքատները միշտ ձրի կը զարմանալին:

Գլխերուան համար կարեւոր զեղեր իւր քով պատրաստ կը գտնուին:

Մասնաւոր զարման՝ ծննդական գործարաններու, միզամանի և միզանցիի հիւանդութեանց համար:

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՅԷՐԴ ՏԱՐԾ

ԹԻԻ 28

7 ՅՈՒԼԻՍ 1904

ՕՐԷՆՔ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ԿԱՄ ԼՈՒԾԵԼՈՒ
ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ *

Ի

(ԶԵՆՏՈՒՄՆԵՐԸ ԹԷՔԻ ԶԱՐԱԿԱՍՏՈՒԹԵՆԷ ԿՊՆԻՆ, ԲԱՅՑ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ)
ՍԷՋ ԿՍՆԱՆԻՆ)

Ե Ր Բ մէկը զեղծումներու գէժ կ'լսուի եւ միանգամայն կարգ եւ կանոնի, կամ որ նոյնն է օրէնքի պայտքիւնը կու բանայ, այդ անձին կացութիւնը պարտաւոր ենք եթէ ոչ կասկածելի, գէթ չատ ծիծաղելի համարել, որովհետեւ անուրանալի է թէ «ուր կարգ կայցէ եւ կանոն, անդ եւ ուղղութիւն բաշտում պորժի եւ մեծամեծ բարութիւնք ծնանին, իսկ ուր չիցէ ինչ ախպիսի, եւ բարիքն չաւանան, եւ . . . չփոխք մեծամեծք յուղին »

Թէեւ յայտնի է չափազանցեալ հանգամանքն այն մութ յիշատակութիւններու, զորս ծանօթ արդիւումի պաշտպանը կրնէ քառորդ դար առաջ Դատ. Խորհրդոյ առջեւ փաստաբաններ ընդունուելուն եւ անոնց փոխանորդութեամբ դատաւարութիւններ տեղի ունենալուն առթիւ առաջ եկած զեղծումներու մասին, բայց զանոնք ամբողջովին ստոյգ ենթադրելով ալ անոնց մէջ զարմանալու պարագայ մը չենք գտնել, տեսնելով որ պատմողն այսօր ալ չքաշուիր ըսելու թէ «Քանի որ յատուկ դատաստանական օրէնք չկայ, ինչ պիտի ընեն փաստաբանները, իրենց պնդումները եւ առարկութիւնները ո՞ր օրէնքին, ո՞ր կանոնին վրայ պիտի հիմնեն»

Այդ հարցումներն ալ մէյմէկ հաստատութիւններ են ապացուցանե-

* Տես Թիւ 27, էրես 654:

լու համար թէ, օրէնք եւ փաստաբանութիւն իրարմէ անբաժան ընկերներ են, ասկէ զատ ուր որ օրէնք եւ կանոն չկայ, հոն ինչպէս կրօնական եւ աստուածաբանական տեսակէտով մեղք, նոյն եւ իրաւագիտօրէն զեղծում երեւակայել կարելի չէ, ուստի ներելի չէ այդ ակնարկեալ զեղծումները փաստաբաններուն վերադրել, երբ անոնք ալ հոն գոյութիւն չսկիւրն ունին, կամ անոնց բրածն ալ փաստաբանութիւն չպիտի ըլլայ:

Այս պարագային ուղղամտութիւնը կ'պահանջէր որ փաստաբանն ու դատաւորը՝ օրէնքի տակ նկատելով քննադատութիւն, չմոռնալով որ կարգ եւ կանոնի տակ զեղծում գործելը զօռար, ինչպէս նաեւ այդ ուղղութեան մէջ օրէնքի չարաչար գործածութիւնը զրեթէ անկարելի է:

Ի՞նչ է փաստաբանը. օրէնքի տեղեակ անձ մը, որ իրաւագիտական ճիւղի մը, կամ քանի մը եւ կամ առհասարակ ամէն ճիւղերու մէջ իրեն դիմողներուն օրինական խորհուրդներ կուտայ ատեաններու մէջ եւ դատաւորներու առջեւ յանուն ճշմարտութեան եւ արդարութեան զրաւոր կամ բերանացի կերպով ջատագով կը կանգնի դատախազի մը իրաւունքը պաշտպանելու կամ հակառակորդի մը անիրաւ պահանջումները կամ անտեղի ամբաստանութիւնները ջրելու համար:

Փաստաբանի մը պնդումները կամ աւարկութիւնները՝ դատաւորն է որ դարձեալ յանուն ճշմարտութեան եւ արդարութեան պիտի ընդունի կամ մերժէ:

Փաստաբան մը որչափ խորամանկ եւ որչափ շահամոլ ըլլայ, անկարելի է որ ճշմարտասէր եւ արդարագաւ դատաւորի մը առջեւ յաջողի դրամի ոյժով կամ զանազան դարձեւածքներով անմեղներ կործանելու կամ ընտանեկան չփոթութիւններ առաջ բերելու:

Դատաւորանի մը քննութեան ենթարկուած խնդիրներու մէջ վէճը կամ դատավարութիւնը զլիաւորաբար երկու կէտերու շուրջ կրնայ զանալ, այս կէտերու առաջինն է աւարկեալ իրողութիւնը հաստատել կամ ջրել, իսկ երկրորդը՝ երբ իրողութիւնը հաստատուի կամ հաստատեալ եւ կամ ջրեալ նկատուի, օրինական սահմանումն որոշել տալ:

Փաստաբան մը դիցուք թէ կարող ըլլայ իրողութիւնը մէկ կողմէն կամ մասամբ մը ծածկել եւ կամ խնդրոյն ուրիշ կերպաբանք տալ, դարձեալ անկարող է կատարելապէս իր նպատակին հասնելու, որովհետեւ դատաւորը երբեք պարտաւոր չէ միայն անոր խօսքերուն վրայ հիմնել իր որոշումը, հակառակ պարագային անիրաւութիւնը պէտք է դատաւորին վերադրել «որ դատէ» լսելով միոյ միայնոյ կողման . . . է դատաւոր անիրաւ:

Ուստի դատաբանը կ'պարտաւորի երկու կողմէն ալ փաստեր ուզել՝ ի հաստատութիւն իրենց պատմութիւններուն եւ պնդումներուն, եւ ապա զանոնք գնահատել յանուն ճշմարտութեան, որուն ապահովութեան համար դատաւորներու խիղճն ու պատիւը զրաւական մ է օրէնքի առջեւ:

Դաւով օրինական սահմանումն, հոն փաստաբանը օրէնքի ողին բացատրելէ եւ արդարն ու պատշաճը պահանջելէ եւ ի հարկին յանուն օրինաց բողոքելէ զատ գործ մը չկրնար ընել. դարձեալ չմոռնանք որ հոս ալ պահանջողները՝ փաստաբաններն են, մինչդեռ ընդունող կամ մերժողները միշտ դատաւորները պիտի ըլլան:

Վերոյիշեալ երկու կէտերու մէջ ալ գնաղղը կամ վճռողը աւելի

դիւրութիւն ունի զեղծումներ գործելու, քան թէ պահանջողը նա-
մանաւանդ երբ այդ վճռողն ալ Հայր անուան տակ անկախ նկատ-
ուի ամէն օրէնքէ:

Ահա այս պատճառաւ է որ երբ այդ բառը՝ օրէնքի գոյութիւնը
ուրացողի մը կողմէ կ'գործածուի, անոր հրապուրիչ եւ զիւթիչ
հանդամանքը բոլորովին կ'կորսուի:

Արդարեւ հայր բառը թէ բուն եւ թէ փոխաբերական նշանա-
կութեան մէջ, եթէ պարզ կերպով ըմբռնուի, լոկ սերոյ եւ յարգա-
նաց, խանդադատանքի եւ ակնածանաց վրայ հիմնուած հեղինակու-
թիւն մը կարծուելով ընդհանրապէս քաղցրաւոր է ականջներուն:

Բայց պէտք չէ մոռնալ որ այդ կարգի ղուգորդական յիշատակ-
ներն երբեմն լսողներուն վրայ այնչափ կազդեն, որ անոնց մէջէն
քիչեր կրնան ժամանակ ունենալ խորհելու թէ, այդ առումներն,
որք ընդհանրապէս վերացումով երեւակայութենէ՝ ծնունդ առած
են, եթէ անպայման կերպով ընդունուին թէ նոյնութեան եւ թէ
նմանութեան մէջ շատ վտանգաւոր հետեւանքներ կրնան ունենալ:

Արդարեւ միշտ փորձուած է որ, սխալ ըմբռնումներու, անորոշ
նմանութիւններու, նոյն խի աւարապայման նոյնութիւններու եւ
մասնաւորապէս փոխաբերական խաբուսիկ առումներու տակ կեն-
սական սկզբունքներ քողարկուելով տեղի տուած են ահաբիւն զեղ-
ծումներու. զորօրինակ Հովիւ բառը, որ փոխաբերական նշանակու-
թեամբ կղերի մասին Հայր անունէն աւելի նուիրագործեալ տխրոս
մ է, եթէ մեկնողական նմանութեան մէջ սխալ ըմբռնուի, այլան-
յակ հետեւութիւններ կրնայ ունենալ:

Այս մասին նախ Առաքեալը կ'ըսէ «եւ նա ետ զոմանս . . . աւել-
տարանիչս, զոմանս հռովիւս եւ վարդապետս ի հաստատութիւն
սրբոց, ի գործ պաշտաման, ի շինուած մարմնոյն Քրիստոսի» (Թժճթ
առ Եփա. Գ. 11-12): Կրօնի Հիմնադիրն ալ ըսած էր թէ «Հովիւ քաջ
զանձն իւր զնէ ի վերայ ոչխարաց» (Յովհ. Ժ. 11):

Դիցուք թէ այսօր մեր գծադրութենէն՝ Քրիստոսի մարմնոյն
շինութեան կամ անոր հօտին ասպնջութեան համար ո'չ թէ միայն
լը անձը նուիրող, այլ մատն անդամ զնող քաջ հռովիւներ չկան եւ
կամ շատ ցանցաւ են, պարզ մեկնութիւններու հետեւելով իրա-
ւունք չունինք պահանջելու որ, այդ հովիւները գէթ ամէն տեսակ
մոլութիւններն ու մոլորութիւնները, եւ մասնաւորապէս օտարոտի
եւ վնասարեւ արգելումները, իրեւ մէյմէկ զիշատիչ զայլեր նկա-
տելով ջանան զանո՞ք հեռացնել իրենց հօտէն այնչափ զոհողու-
թեան փոխարէն, երբ անոնք իրենց հօտին անհատները ճիշդ ու ճիշդ
ոչխարներու տեղ զնեն, այսինքն անբան անասուն համարին եւ զա-
նոնք կթելով հանդերձ արգելում արգելումի վրայ զնեն, կրնա՞ք
այդ նմանողական եւթադրութեան հանդուրժել:

Այս կերպով հայրական բացարձակ իրաւասութիւնն ալ գէշ հե-
տեւանքներ ունեցած է, ժամանակ եղած է եւ այսօր ալ կ'զանուին
երկիրներ, ուր հայրական իշխանութիւնը կրնայ զաւակներու կեան-
քին վրայ ալ տիրել:

Այս պատճառաւ է որ քօլ Ժանէ կ'ըսէ թէ «նահապետական
կեանքը՝ օտոնց բնութանեկան կեանքի մատակարար կ'թուի . . . բայց
հարկ չկայ ընտ խաբուելու, ու աւերելոյթ տեսլականի մը մոռ-
տի մորմոքով աչք դոյնելու վերջնականապէս անհետացած վարչա-
կան եղ անակի մը լեկրութիւններուն եւ մեր առանին բարբերու
գերաւանցութեան վրայ, եթէ . . . այդ (նահապետական դրութեան)

ողին մինչեւ աւելորդապաշտութիւն առաջ տարուի, երկու մեծ թերութիւն կունենայ, այն է բռնութիւն եւ ընտանեկան թշնամութիւն. նախապետական դրութեան մէջ ընտանիքը՝ սպառնալիք մ'է անհատը կուլ տալու»։ (Ընտանիք, էջ 244 - 245)։

Հայրերու հեղինակութիւնը կամ իրաւասութիւնը կ'ընդունինք, երբ անոնք կատարեալ ըլլան յար եւ նման Երկնաւոր Հօր, որ իր հաստատած օրէնքէն երբէք մաղի չափ չեղած չէ եւ չչեղիր. «Արդ՝ եղբրուք դուք կատարեալք, որպէս եւ Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է»։ (Մատթ. Ե. 48)։

Այս նկատումներով Պատրիարքարանն ալ չկրնար հրապուրուիլ այդ բացարձակ իրաւասութենէն, երբ ուշաբերէ որ ասկէ տանը տան եւ հինգ տարի առաջ այդ տեսակ երկու հայրական հեղինակութիւններ իրար բաղխելով Մողնիսայի եւ Իզմիրի մէջ առաջ բերին երկարատեւ վէճեր, զորս եւ ո'չ մի Հայր կրցաւ օրինաւորապէս լուծել, եւ որոնց բարոյական զոհերուն մէջ դանուկելով եղերեղեղական պատմութիւններն ալ մեծաւ մասամբ արձանագրուած են մեր քով վաւերական թուղթերով, զորս ի հարկին պիտի ստիպուինք նորոգութեամբ հրատարակելու։

Առայժմ հարկ չկայ այնչափ հեռուն երթալու, այսօր իսկ Պատրիարքարանը կրնայ կատարեալ համարիլ այն եկեղեցական կամ վանական հայրերը, որք կարծեցեալ տարապայման իրաւասութեան մը վրայ յենելով չեն ուղեր «Տուր զնամար Տնտեսութեան քոյ» (Լուկ. ԺԶ. 2) հրամանն անգամ լսել. (ականջը խօսի Դեւոնդ վարդապետին)։

Այս պարզայայն մենք ի՞նչպէս կրնանք մտահիլ այն քահանային, որ պսակի արարողութեան պահուն հետեւեալ խրատը կուտայ երկու ամոններուն. «Տեսէք որդեակք, Աստուածային հրամանաւն՝ եւ կանոնիւք սուրբ Հայրապետացն եկեալ էք ի սուրբ եկեղեցիս պսակիլ օրինօք ի սուրբ ամուսնութիւն» եւ վերջէն «ամուսնական խնդրներու եւ վէճերու համար օրէնք չունինք» կըսէ։

Այդ ուրացումն ալ ըստ ինքեան զեղծումը մը չէ՞, որ միայն հայրական ինքնակամ անօրէնութեան հաճոյքներուն կրնայ ծառայել, երբ վաշկատուն փողովուրդներն անգամ իրենց ցեղային բարքերն ու սովորութիւնները կունենան, եւ երբ օրէնսգէտք կ'ըսին թէ «ղրական օրէնքը . . . նախ կարոտայայտուի սովորութիւններու մէջ, որք անզգալաբար կ'հաստատուին եւ գործածութեամբ կ'կազմեն անգիր օրենքը, եւ ապա կ'ձեռակերպուին գրաւոր օրենքի մէջ»։ (Իրաւաբանական հանրագիրք կամ ընդհանուր ներածութիւն իրաւագիտական ուսման. Պ. Նամիրի, էջ 13) Ի՞նչպէս կրնանք համոզուիլ թէ, դարերէ ի վեր կազմակերպեալ եկեղեցի մը, իր ամենակարեւոր խորհուրդներէն միոյն համար յատուկ օրէնք չունենայ։

Զարմուտալի եւ ընդ նմին ցաւալի է որ, մէկ կողմէն անհրաժեշտ եղող օրէնքի գոյութիւնը այս կերպով կ'ուրանան եւ միւս կողմէն բարեփոխուլ պատրուակով օրինական բացայայտ եւ չափ անգամ օգտաբեր տրամադրութիւններուն գործադրութիւնը՝ արդեւուլ կ'ուղեն։

Այդ բաղձանաց համիմատ վարուելով զեղծումը գործնականի կը վերածուի. որովհետեւ արգելիչ հրամանը տուողները բնաւ նկատողութեան առած չեն իրաւաբանութեան հետեւեալ հիմնական առաջը թէ «Ամէն ինչ որ օրէնքով արգիլուած չէ, չկրնար արգիլուիլ եւ ո'չ ոք կրնայ բռնադատել ընելու այն բանը, զոր օրէնքը հրա-

մայած չէ:»

Ասկէ վերջը կարգը կուգայ այդ ապօրէն հրամանը ընդունող Հօր կամ պաշտօնէին: Այն ալ ինչ ինչ անձնական նկատումներով եւ հակառակ առաքելական բացօրոշ պատուէրներուն իրեն համար գովելի եւ շահաւէտ պարտականութիւն մը կ'համարի կուրօրէն հնազանդիլ եւ համակերպիլ ստոր, առանց միտքն անդամ բերելու թէ յարդանքն ու հնադանդութիւնն ալ պէտք է որ օրինաւոր ըլլան, եւ ապօրէն գործառնութիւններու մէջ, վերակարգեալի հրամանները չեն կրնար պատասխանատուութիւնէ զերծ պահել ստորակարգեալը (Տես Օսմ. Սահմ. յօդ. 41)

Ահա այս ընթացքով կ'սկսին եւ կ'ընդհանրանան տարօրինակ անօրէնութիւններ, քամին կարգադրութիւններ, կամայական հրամաններ եւ ոչ պատճառաբանեալ սրտշումներ, որոնց բնական հետեւութիւնները պիտի ըլլան եւ ըլլալու վրայ են աղէտալի վերջաւորութիւններ, եւ որոնց մէջ ծանօթ արգիլումը երեւակայեալ օգուտները չըրականանալէ զատ, այդ արգիլումն աւելի պիտի ծառայէ վերողրեալ զեղծումները դադանի կերպով առաջացնելու:

Ուստի կարելի չէր այդ արգիլումը իրիւ նոր եւ օգտակար կարգադրութիւն մը ընդունիլ, այլ հարկ էր զայն պարզապէս անօրէն անօրէնութիւն մը համարիլ եւ անսականապէս ու գործնականապէս ազատցուցանիլ թէ փաստաբաններէ շատ աւելի զեղծումներ գործելու յարմար անձնաւորութիւններ կան, եւ երբ անկարգութիւններն ալ անոնց հետ միանան, ալ անոնց զեղծումներուն առջեւն առնուլ անկարելի կ'ըլլայ:

Օրէնքի աշակերտները քաջ գիտին թէ յուզուած խնդիրներն ուսումնասիրութեանց անսպառ աղբիւրներ են, բայց մենք առայժմ բաւ. կ'համարինք սոյն ամբողջութիւնները, ով որ անոնց պատմական եւ օրինական մասերը իրաւամբ կ'ուզէ, պատարաստ ենք զայն սիրով ընդունելու եւ հրապարակաւ ալ խոստովանելու, միշտ հաւատալով եւ յուսալով թէ, ամէն ողջամիտներն առաջուց եւ մնացեալներն ալ իվերջոյ միահամուռ պիտի հաստատեն թէ ամէն տեղ եւ ամէն աստի անփութիւն կ'մնայ հետեւեալ նուիրական սկզբունքը. այն է « կարգ եւ կանոնն է որ կ'կառաւարէ տիեզերքը » իսկ երբ մաքառումը անուղիղ եւ ասպօրինաւոր կերպով ըլլայ, այն ատեն լիութի պիտի բաւէ մեզի ճշմարտութեան եւ արդարութեան սէրը: Եւ օրէնքի պաշտպանութիւնը որմէ զրկուած ըլլալու իրաւացի պատճառ մը չունինք եւ առարկուած պատճառներն ալ անտեղի կ'զտնենք:

ՆԱԶԱՐԷԹ Ն. ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ

վիպական գեղեցիկ երկերու, թարգմանութիւնն՝ ր սրանք յստակօրէն երեւան կ'ըբերեն իւթիւնեան էֆ.ի անխոնջ աշխատասիրողի ոգին եւ ուհաւն թարգմանչի կարողութիւնը: Իւթիւնեան էֆ. իր ժամանակին կարող գրիչներու աջակցութենէն զատ՝ 1879էն մինչև 1884 ամենօրեայ Մաւսիսին մէջ իրեն զործակից եւ օգնական խմբագիր ունեցած է Բիւզանդիստիկ անօրէն — խմբագրապետ եւ արդի տմենէն կարող հրատարակողիւր՝ Բիւզանդի էֆ. Քիչիան որ իր բաշխմամբ լրագրողի կազմապարը մասամբ այդ զործակցութեան շրջանին մէջ ստացած է:

1885 — 1884 իւթիւնեան էֆ. աչքի ծանր հիւանդութեան մը հետեանօր՝ իր մէկ աչքը կորսնցնելու զժբաղլութիւնը ունեցած է, սրմէ ետը դադրած է զրական աշխատութիւններէ, հազիւ երբեմն լրագրական հրատարակին վրայ երկնալով՝ այս կամ այն խնդրոյ առթիւ՝ անցեալի յիշատակներով համեմատած սրամիտ յօդուածներով: 1884 էն իվեր Մաւսիս ձուլուած է Արեւելքի հետ եւ հրատարակուած իբր շաբաթաթերթ՝ մերթ կրօնական պարունակութեամբ եւ մերթ զրական՝ ինչպէս է այժմ Տ. Արփիարեանի խմբագրութեանը ներքէ:

Իւթիւնեան էֆ. անպամակից եղած է նաեւ Պատրիարքարանի յոլղօններուն, 1885 — 1895 կրթական Տեսչի պաշտօն վարած է: Ամուսնացած է 1856 ին եւ ունեցած հինգ դուստի որոնց անդրանիկն է Տօբթ. Եղուարդ Մասիս: Ն. Կայս. Վեհափառութեան կողմէ մեծարուած է Գ. կարգի Մէնիտիյէ պատուանշանով եւ հանգստեան թոշակ մը շնորհուած՝ ի վարձ իր երկարամեայ զրական ծառայութեանց:

Ա. Մաւնոյ այս բանի մը հակիրճ տողերը նուիրելով իր Հիմնադիր — խմբագրապետին վաղեմի պաշտօնակից ծերունազարդ լրագրապետի յիշատակին, իր անկեղծ ցաւակցութիւնը կ'յայտնէ Այրի Տիկին Կ. Իւթիւնեանի եւ իր զաւակաց:

ՍՏԵՂԾՈՂ ՈՒԺԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ *

Դ.

Տօբթ. ՈՒԹՇՊՐԵՆԻՆ

Շրջանը՝ որ նիւթը կը կազմէ այս գլխին, իմաստասիրութեան պատմութեան ամէնէն յուղճումնալիցը եւ ամէնէն կարեւորն է: Այս կարեւորութիւնը կը շեշտուի նամանաւանդ արդի փիլիսոփայութեան համար որ իր ծնունդը կը պարտի մարդկային միտքին երկուսքի այդ շրջանին: Յոյն կեանքին անկումը, զոր Սոկրատ, Արիստոտէլ եւ Պլատոն իղուր ջանացած էին կասեցնել, իր յետին աստիճաններուն հառած էր, եւ աշխարհի իմաստասիրութիւնն ալ՝ այդ կեանքէն ազդուած, անկումի նոր շրջան մը անցնելու վրայ էր:

Քրիստոնէութիւնը եկաւ վերջապէս: Բայց սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ այս նոր կրօնքը իր կրօնական, ընկերական, իմաստասիրական եւ բարոյական սկզբունքներուն բոլոր կատարելութիւններով, բացարձակ նորութիւն մըն էր աշխարհի համար: Հին կրօնքներէն շատերը ունէին արդէն իր կրօնական սկզբունքներուն եւ ընկերական օրէնքներուն ամէնէն լայնիւրէն մէկ քանին: Հին իմաստասիրութիւնը ինչպէս տեսանք, կանխած էր զայն իր միաստուածեան գաղափարներուն եւ բարոյական սկզբունքներուն մէջ: Իսկ Քրիստոսէ քիչ առաջ երեւոյղ Նոր-Պղատոնականութիւնը (Neoplatonism) արդէն քարոզած էր Քրիստոնէութեան ամէնէն արտայայտիչ, ամէնէն յանդուգն վարդապետութիւնը որ մարդուն կը սէր «Աստուած մը եղի»՝ Նոր կրօնքին միակ առաւելութիւնը, որ զինքը անհունօրէն վեր սարձրացուց միւս բոլոր կրօնքներէն: պէտք է փնտռել սա իրողութեան մէջ թէ անիկա, զինքը կանխող կրօնական եւ իմաստասիրական սկզբունքներուն մէջէն ամէնէն համաշխարհայինները, ամէնէն լայնիւրը, ճշմարիտները եւ ամէնէն աստուածայինները ընտրեց իբր հիմ իր վարդապետութեան: Նոր-Պղատոնականութիւնը Քրիստոսէ շատ քիչ առաջ ըսած էր «Աստուած մը եղի»՝ բայց իբրեւ միջոց ցոյց տուած էր ֆիզիքական գրգռութիւնները, յափշտակութիւնները եւ, մինչ Քրիստոնէութիւնը որ նոյն վարդապետութիւնը կը քարոզէր, իր ու անոր մէջտեղ մէկ հարուածով ահագին անդունդ մը կը բանար մարդուն աստուածացումին իբր միջոց ցոյց տալով առաքինութիւնը: Դժբաղդաշար դեռ շատ կանուխ էր մարդուն հասկնալու համար նոր-կրօնքը: Դարերով խաւարին մէջ խորխաբելէ ետք, յանկարծ չէր կրնար առողջ լոյսին յառել աչքերը՝ Անոր լայն սկզբունքները, աստուածային բարձրութիւնները գլխի պտոյտ կուտային իրեն, եւ իր միտքը հին դարերուն կեղեւները հագած, չէր կրնար մէկ անդամէն հասկնալ զայն ամբողջովին: Քրիստոնէութիւնը անհասկնալի մնաց եւ պիտի մնայ մինչեւ որ մարդը մէկ կողմ առնէ անոր վրայ ձգուած դերձնականին վարագոյրները: Իտէալ կեանքի մը ուղեցոյցն է ան, քան թէ մարմինին ուրացումը, ինչպէս որ ուզած են հասկցնել մեզի:

Բայց, եթէ Քրիստոնէութիւնը իր նպատակէն վրիպեցաւ մարդը չկրնալով բարձրացնել այն կեանքին զոր աւետարանը ցոյց կուտար, միւս կողմանէ կարելի չէ չտեսնալ անոր ազդեցութիւնը մարդուն մտքի կեանքին վրայ, սկսելով սքօլասթիկ շրջաններէն մինչեւ մեր օրերը: Իմաստասիրութեան համար այդ ազդեցութեան զրոյշմը՝ միաստուածեան գաղափարին ընդունիլը եղաւ այն օրէն իսկ երբ Նոր-կրօնքը միակ էակ մը ցոյց կուտար իբր ստեղծող եւ պատճառ նիւթին ու հողին: Իմաստասիրութիւնը, իր անվերջ տուայտանքներուն մէջ, բոլոր ուժովը փարեցաւ այս գաղափարին

իրբեւ փրկութեան միջոց, բայց ջանալով հին իմաստասիրութեան, մանաւանդ Պղատոնի եւ Արիստոտելի վարդապետութիւնները ձուլել Քրիստոսի օրէնքներուն հետ, ամէնէն տարօրինակ հակասութիւններու մէջ զլորեցան: Աքուսթիկութիւնը, որ ամբողջ այս շրջանին տիրող իմաստասիրութիւնն էր, ջանք չի խնայեց Քրիստոնէութիւնը բացատրելու երկու Յոյն փիլիսոփաներուն սկզբունքներով Մինչեւ 15րդ դար մարդկային միտքը կաշկանդուած մնաց Աքուսթիք գաղափարներով, զորս եկեղեցիին հայրերը եւ հեթանոս իմաստասէրները սառույցէ ծածկոցի մը պէս կամաց կամաց սալածեցին Քրիստոնէութեան աղտոտ եւ առողջ սկզբունքներուն վրայ: Այդ օրերէն սկսելով մինչեւ այսօր կարելի չեղաւ Նոր-Կրօնքը տեսնել իր այն մաքրութեան մէջ որով առաջին անգամ երեւցած էր: Հին իմաստասիրութեան պատուաստը վճառկան եւ աղէտալի հարուածը եղաւ անոր համար: 15րդ դարու մէջ է որ քաղաքական եւ ուրիշ պատճառներ յանկարծ մարդկութիւնը կը ցնցեն: Նոր վերահերու եւ յեղաշրջումներու հակահարուածը կը ցնցէ իմաստազիրական աշխարհն ալ եւ մարդկային միտքը իր զարթնողի սարսուռներով կը խորտակէ գարերէ իվեր զինքը կաշկանդող գաղափարներուն սառույցը: Վերածնութիւնը հորիզոնին վրայ է արդէն եւ կրօնական բարեկարգութիւնն ալ քիչ ետքը կը տեսնուի միեւնոյն տեղը: 15րդ դարուն իրիկուան նոր գաղափարներու հոսանքը արդէն մտքի աշխարհը մաքրած է այդ սառի բեկորներէն եւ 16րդ դարուն մէջ վերածնութեան հոսանքը նոր բարեկարգութիւններով ուժովցած բոլորովին հարթած է արդի իմաստասիրութեան ճամբան:

Առաջին անձը որ իմաստասիրութիւնը կը մղէ վերածնութեան զիրկը, Րոնէ Տէքարդն է, արդի իմաստասիրութեան հայրը, ծնած 1596ին: Իր սկզբունքներուն մէջ, որոնք զատ զատ հիմերը եղան յետագայ դրոշմներու վարդապետութեանց, ամէնէն նշանակալիցն է ծանօթէն զէպի անձանօթը երթալու սկզբունքը որ արդի փիլիսոփայութեան յառաջացումին ամէնէն զօրաւոր ազդեակներէն մէկը եղաւ: Տէքարդ, ազատելու համար հինին անխուսափելի կաշկանդումներէն, իր իմաստասիրութեան առաջին քայլով ուրացաւ անցեալին բոլոր վարդապետութիւնները, նախապաշարումները եւ իմաստասիրական դրութիւնները, որոնց այնքան ուժով փարած էին իր նախորդները: Այս վարանումէն չկրցաւ խուսափել նոյն իսկ Քրիստոնեայ իմաստասէրներուն դաւանած Աստուծոյ գաղափարականը, որ յետոյ նորէն պիտի ընդունուէր Տէքարդի հիմնած նոր իմաստասիրութեան մէջ, առանց սակայն անոր դոյութիւնը վաւարելու: Ըլլալու ո եւ է հին դրութեան մը վրայ: Տէքարդի իմաստասիրութեան առաջին հիմնաքարը կըլլայ դարերէ իվեր կրկնուած իր նշանաբանը՝ *cogito ergo sum*, ուրկէ՝ հետեւութիւններու ճարտար

չարքով Քը կը հասնի Աստուծոյ գոյութեան գաղափարին: Բայց Տէքարդ, անհեռատեսութիւնը կունենայ այս էակին քով դնելու Միտքը եւ Նիւթը, որոնք կըսէ անկէ ստեղծուած են եւ միշտ անոր գործակցութեանը պէտք ունին կառավարելու համար բնութիւնը: Միւս կողմանէ այդ էակը պարզ տարր մը դաւանելով՝ Տէքարդ իրեն հետեւող իմաստասիրական դպրոցներուն առջեւ պայքարի լայն ասպարէզ մը պատրաստած եղաւ, որուն մէջ իջան իմաստասիրութեան ամենէն պատկառելի դէմքերը, ու մեկնեցան առանց որոշ հասկացողութիւն մը ձգելու հտեւնին:

Հրեայ մեծ վարդապետէն հաք, որ առաջին անգամ աշխարհի քարոզած էր կատարեալ Աստուած մը, եւ Տէքարդէն հոք որ գերագոյն տարր մը դաւանած էր այդ էակը, դարձեալ հրեայ մընէր որ ջանաց իր նախկին բարձրութեան հասցնել այդ գաղափարականը:

Պէնէտիքը Սքինոզա, Յիսուսի մը կեանքին պատրանքը բերաւ իր հետ իմաստասիրութեան պատմութեան մէջ, եւ Արեւելքի կրօնքներուն խորհրդաւորութենէն ալ պատուաստ մը Աստուծոյ գաղափարին շուրջը յուղուած պայքարին մէջ: Սքինոզա, բացէ ի բաց կը յայտարարէ որ իր ճանչցած էակը գլխովին տարբեր է Քրիստոնէութեան Աստուածէն, բայց հեռանալով Յիսուսի Աստուածէն՝ Սքինոզա ոչ միայն ո եւ է բան չէ պակեցուցած այդ էակին բարձրութենէն, այլ իր հոգեկան վերացումներուն մէջ զայն հասցուցած է այնպիսի միսթիք բարձրութեան մը ուր ամէն ինչ կանորոշի, անտեսանելի եւ անբացատրելի կը դառնայ: Անհատականութիւնը, կամքը, չարքի կամ միտքի գիտակցութիւնը հետզհետէ կը ձուլուին, կը համին, կոչնչանան այն վերացումն մէջ ուր Սքինոզա ա'լ կը մոռնայ մարդկութիւնը եւ նիւթական աշխարհը: Սքինոզայի Աստուածը, տարտամ, անտեսանելի, անսաման էութիւն մըն է ուր նիւթը, միտքը, մարդը եւ վերջապէս ամբողջ տիեզերքը կը թաղուի, կը խեղդուի, կանհետանայ:

Սքինոզա, Արեւելքի մէկ արձագանքը կոչուած է: Բայց աւելի ճիշդ ըլլայ թերեւս զայն կոչել վերջին արձագանքը, քանի որ իր մէ հոք իմաստասիրութիւնը չունեցաւ մէկը որ այնքան խանդով եւ վերացումով երգած ըլլար Արեւելքի խորհրդաւոր եւ յաւիտենական էակը: Իրմէ հոք, ա'լ կարելի չեղաւ տռաջքը առնել իրապաշտ եւ գաղափարապաշտ հոսանքներուն անջատումին եւ Սքինոզայի դպրոցին հիմերը հազիւ թէ դուռած, իրապաշտութիւնը իր գոյութիւնը զգալի ըրաւ յարձակելով անոր վրայ:

Ճօն Լօք, իրապաշտ դպրոցին հիմնադիրը, շուտով իր հետեւորդները ունեցաւ մանաւանդ Անգլիոյ մէջ, ուր գիտութիւնները ոսկի շրջան մը բոլորելու վրայ էին այս պահուս: Նիւթըն Փլարք, Ուօլէսդէն, Հըզսըն, Բիդլըր Պրաուն եւ Տէվիտ Հիւմ առաքեալները եղան իրենց հայրենալիցին Ճօն Լօքի իրապաշտ վարդապետութիւն:

ներուն որոնք հետզհետէ ամբողջ Եւրոպան եւ իմաստասիրական աշխարհը պիտի ողողէին:

Զեմ գիտեր թէ բանագողութիւն մը ըրած պիտի ըլլամ եթէ Անգլիոյ մտաւորական այս շարժումը «հիւսիսի առողջ վարդապետութիւնը» կոչեմ, կամ սխալած՝ «առողջ» կոչելով իմաստասիրութիւն մը որ իր հետեւորդներէն շատին բերնով կուրանար Աստուծոյ մը գոյութիւնը, հոգիին անհանութիւնը եւ միտքը արտաքին աշխարհին անզգայ հայելին կը հռչակէր: Բայց կարելի չէ տարակուսիլ իրապաշտ դպրոցին ազդեցութեան մեծութեանը վրայ Եւրոպայի քաղաքական եւ մտաւորական ճակատադրին վրայ:

Իրապաշտութեան հոսանքը շուտով Անգլիոյ սահմաններէն դուրս ելլելով անցաւ Մանչըր եւ Ֆրանսան ողողեց: Գծնախյաղ, Ֆրանսայի արբան եւ Հէլլէդիուս, առաջին անգամ Ֆրանսական մտքին առջեւ զրին այս վարդապետութիւնը որ շատ չի քշած ամբողջ Ֆրանսան պիտի յեղաշրջէր, եւ Աստուծոյ նուիրուած տաճարներուն փլատակներուն վրայ իրապաշտութեան Աստուածին Egoին կուռքը պիտի կանգնէր յաղթական:

ԼԵՒՈՆ ՍԵՍՐՈՊ

“EUTHANASIE”

Այսօր ամէն մարդ գիտէ թէ Ամերիկացիները դործական ոգիի տէր եւ անյողգող մարդիկ են. անոնք կը սիրեն հաստատ եղբակացութիւններն եւ որոշ լուծումները. կէս — միջոցներն անոնց համար չեն: Այս պատճառաւ իսկ բժշկութիւնն իր անստոյգ միջոցներով, դանդաղութիւններովը, փոփոխական ու թէական պարագաներով անոնց կը թուէր գործ մը, ուր կարելի է շատ բան կորսնցնել: Բայց ոչինչ չահիլ. հիւանդութիւնն արդէն ինքնին կորսուած ժամանակ մ'է, որով զայն զեղերով բժշկել ու գելը ժամանակի կերկնակի կորուստ պատճառել ըսել է:

Բժիշկ մը կանչեցէք ախանձախիթ հիւանդի մը քով եւ ամենանպաստաւոր պարագայումն իսկ կատարեալ բժշկութիւնն առնուազն 5-6 շաբաթի կը կարօտի. վերադոյժ մը կանչեցէք եւ հիւանդը մէկ շաբաթէն կա՛մ. կը բժշկուի, կամ կը մեռնի, ուրիշ կերպ չկրնար ըլլալ: Փորբերիդ կը ցաւի. — շատ լաւ, բարեկա՛մ, թերեւս պարզ խիթ մ'է բայց նաեւ թիրեւս անկէ տարբեր բան մ'է: Միակ միջոց մը կայ քեզ վայրապար չչարչրկելու եւ անմիջապէս հապկնալու համար թէ ո՛ր անգղ յնասուած է, կամ ի՛նչ է ցաւիդ պատճառը: Փորդ բանալ. այո՛, բանանք փորդ եւ եթէ պարզ խիթ մ'է, նորէն կը զոցենք. եթէ ուրիշ բան է, նորէն կը զոյենք, բայց նախապէս կը հանենք անկէ այդ բանը, որ այնուհետեւ քեզի ո՛ր եւ է օգուտ

չընծայելէ զատ շնաստեղծար ալ պիտի ըլլայ ընդմիջտ: — Այո՛, բայց եթէ մեռնի՞մ, պիտի ըսես: — Ահ! ներողութիւն, խնդիրը կը փոխուի հոգ. լաւ! եթէ մեռնիք, դոնէ պիտի գիտնաք թէ ի՞նչ պատճառաւ մեռաք! եւ այս այնպիսի գոհունակութիւն մ'է՛, զոր ամէն մարդու տրուած չէ վայելելը. լաւագոյն չէ՞ միթէ պատճառը գիտնալով մեռնիլ, քան թէ առանց պատճառն հասկնալու չարչրուիլ . . .

Խնդիրն այս կողմէն դիտելով, դիւրաւ կը բացատրուի վերաբուժութեան տրուած նախապատուութիւնն Ամերիկայի մէջ. եւ արդարեւ այդ երկիրը զբախտն է վերաբոյժներուն, որոնք իբր ծառայ կը դործածեն բժիշկները եւ ասոնց ձեռքէն խլած են մինչեւ այսօր անոնց սեպհակահնութիւնն հղող շատ մը հիւանդութիւններ, նըշարակը կը թուի ըլլալ ապագայի միակ դեղն ու դարմանը. թերեւս քիչ մը միօրինակ է այս, բայց ո՛րչափ աւելի պարզ եւ արագ միջոց մ'է քան Վիշիի ջուրը կամ Քնայփի դրութիւնը:

Սակայն եւ այնպէս, որչափ ալ որ բազմաթիւ ըլլան վերաբուժութեան կատարած հրաշալի բուժումները, կան պարագաներ, ուր նա ալ կ'ստիպուի վար առնել իր զէնքերն եւ անկարողութիւն խոստովանիլ:

Ի՞նչ ընել ուրեմն, երբ չուզուի խնդիրը երկարաձգել! — Նիւ-Եորքի բժշկական ընկերակցութիւնն իր վերջին նիստին մէջ վիճաբանած է այդ հիւթին վրայ թէ «Ի՞նչ է բժշկի մը պարտականութիւնը երբ հիւանդին անդարմանելիութիւնը վճռուած է»: Այնպիսի տրամաբանութեամբ մը, որ սարսուռ պիտի պատճառէ մեղմէ շատերուն, ընկերակցութիւնն հղրակացուցած է թէ «բժշկի մը պարտականութիւնն է ազատել հիւանդն այնպիսի վիճակէ մը, որ այլեւս անօգուտ եւ անհանդուրժելի է անոր համար: Քանի որ չէ՛ կալելի զանի բժշկել, ուրիշ միջոց չկայ եթէ ոչ զայն սպաննել»: միջոցի ընտրութիւնը թողուած է բժշկին, որ պարագային համեմատ պիտի աշխատի ամենամեղմն ի կեր արկանել. ահա այս մահացումն է, որ կը կոչուի *euthanasie*:

* * *

Կողմնակից էք այս դրութեան. նա ունի իր առաւելութիւնները. — ընկերական հայեցակէտով՝ նա կը ջնջէ ահաղիւն խումբ մը անարժէք անձերու, որոնք կը լեցնեն հիւանդանոցները, կը ճնշեն պիւտճէներուն վրայ, կը խանգարեն բարեգործական ընկերութեանց բարւոք մատակարարութիւններն եւ: Լուտանեկան հայեցակէտով՝ ի՞նչ կայ աւելի տաղտկացուցիչ, քան անբուժելի հիւանդ մը, որ ոչ կը մեռնի, ոչ կը բժշկուի. — քիչ մ'ալ ժառանգորդները խորհելու չէ՞, դրական աշխարհի մէջ կ'սպրինք կոր . . . եւ վերջապէս առաւելութիւն մ'ալ նոյն ինքն հիւանդին համար որ այսպիսով միանգամ ընդմիջտ կ'ազատի շատ մը ցաւերէ ու հոգէ:

Եթէ կայ մէկը, որ կը վնասէ այս դործին մէջ, այն ալ նոյնինքն

բժիշկն է, որ իր յաճախորդը կը կորսնցնէ, որով եւ անուրանալի է թէ Նիւ Եօրքի բժշկական ընկերակցութեան անդամներն ի նպաստ *euthanasie*ի քուէարկելով, բայարձակ անշահախնդրութեամբ վարուած են:

Դիտելի է նաեւ թէ ամերիկեան արամաբանութիւնն այսպիսով կը հաստատէ թէ որչափ ճշմարիտ է «ճայրապոյնները զիրար կը շօշափեն» ասացուածը: Վայրի ժողովուրդներու մէջ սովորութիւն էր սպաննել ծերերն ու վատոյժներն, երբ հիւանդութիւնն այլեւս անատակ կ'ընէր զանոնք, ու եւ է գործի: Ծայրագոյն քաղաքակրթութիւնն ալ մեզ միեւնոյն հղրակացութեան կը բերէ, թէ եւ գործածուած միջոցները մի քիչ տարբեր ըլլան իրարմէ: Վայրենիները վառաւորապէս կը ճաշակէին իրենց ծեր կամ հիւանդ ծնողքը, մինչդեռ մենք պիտի բաւականանանք միայն անոնց մօրֆիէի խոշորկէկ դեղահատ մը տալով:

Չեմ կարծեր սակայն թէ Ատլանտեանի այս կողմի ժողովուրդն այս բարենորոգումն ընդգրկելու չափ հասունցած ըլլայ: Կան անշուշտ հիւանդներ որ ամէն օր մահը կը կանչեն կողկողածայն, բայց անոնք կը նմանին Լաֆօնթէնի փայտատին եւ երբեք փափաքող չեն որ ճայններին անմիջապէս լսուի: Մենք ամէնքս ալ քիչ չատ ծեր Մեկենասի գաղափարէն ենք: «Թող ըլլամ անդամաւոյժ, կաթուածահար, բայց միայն չդադրիմ ապրելէ»:

Մեր բժիշկներուն գալով պարկեշտութիւնը կը ստիպէ զիրենք խոստովանիլ թէ իրենք դեռ չեն հասած անդրատլանտեան պաշտօնակիցներու բարձրութեան: անոնք դեռ տկարութիւնն ունին հաւաքալու թէ բժշկի մը պարտականութիւնն է խնամել հիւանդն եւ եթէ ոչ բժշկել, գոնէ երկարել անոր կեանքը ըստ կարելոյն չատ, եւ ոչ երբեք մեռցնել զայն: Մեր բժիշկներն ալ մահուան վճիռ կուտան այլեւայլ հիւանդներու համար, բայց չեն արգիլեր զանոնք վճառելին թողնելն: Եւ արդարեւ չատ անգամներ տեսնուած է որ հիւանդն ապաքինած եւ երկար տարիներ ալ ապրած է անբուժելի դատուած հիւանդութեան մը ճիրաններուն մասնուելէ վերջն իսկ: Կան անշուշտ պարագաներ, ուր փութը վախճանն անվիճելի է, բայց այդ պարագային իսկ չեմ կարծեր որ եւրոպական բժիշկներէն ո՛ր եւ է մին խղճի հանգարտութեամբ յանձնառու ըլլայ հիւանդի անցապիւրը պատրաստել:

* * *

Պէտք չէ կարծել թէ այս վճիռը կը գայթակղեցնէ ամերիկեան ժողովուրդը: Նիւ Եօրքի բժշկ. ընկերակցութիւնը միակ պաշտպանը չէ այս գաղափարին, որ շատոնց ի վեր կը չարչրկէ ամերիկեան ուղեղները: Մինչեւ իսկ կղերականները չեն վարանիր զայն ճառելու իրենց հօտին: Մօտիկ ըրէ՛ք անոնցմէ միոյն քարոզն *euthanasie* ի նկատմամբ:

«Ինչո՞ւ համար, ի՞նչ հարցնէ սրբազանը, երկարել հոգեվարքն հիւ-
ւանդի մը, որոյ մահն անխուսափելի է. ինչո՞ւ սպառել բժշկական
արուեստի միջոցներն անոր տանջանքները բազմապատկելու համար:

Աւելի քրիստոնէական չպիտի ըլլար միթէ զայն իր ցաւերէն
ազատելը. մենք չենք վարանիր սպաննելու շուն մը կամ ձի մը,
որու բժշկութիւնն անկարելի կը թուի մեզ եւ այս՝ միմիայն կա-
րելցութեան մղուած. հուսօ՞ք կարեկից ըլլալ պէտք է հանդէպ
մարդկային էակի մը, որ իր ցաւերն աւելի մեծ չափով կը զգայ
անշուշտ քան անբան էակ մը»:

Եւ այս հանձարեղ բաղդատութեամբը զօրացած՝ սրբազանը կ'ա-
ռջարկէ ամէն քաղաքի մէջ մէկ մասնախումբ կազմել, որ բազ-
կանայ չորս բժիշկէ, քաղաքապետէն, տեղւոյն առողջապահական
վարչութեան նախագահէն եւ երկու պատուաւոր քաղաքացիներէ
եւ որոց պարտքն ըլլայ իւրաքանչիւր հիւանդի համար յարմար
վճիռ մը տալ:

Հիւանդը արտօնուած պիտի ըլլայ վճիռը բեկանելու եւ այն տ-
տին հարկաւոր պիտի ըլլայ ընտանիքի անդամներուն հաւանութիւ-
նը. բայց երբ երկրորդ քննութեանէ մը վերջ հաստատուի թէ ո՛ր եւ է
դարման անօգուտ է, մասնախումբն իրաւունք պիտի ունենայ իր
վճիռը գործադրութեան դնելու:

Ի՞նչ կը խորհիք այս « գործադիր ժողով » ին մասին. այս բանը
պարզապէս հաստատումը պիտի ըլլայ մարդկային սպանդանոցի մը,
որոյ վարչութիւնը պիտի դռնէ յանուն կրօնքի եւ մարդասիրու-
թեան! Ազգան թերեւս պիտի տեսնէ այդ մասնախումբերու ընտ-
րութիւնը, բայց ես մէկ բանէ կը կասկածիմ. կարելի պիտի ըլլա՞յ
գտնել չորս բժիշկ, որ իրարու համաձայնին !:

Թարգմ. Մ. Տ.

ՏՕԲԹԷՕՈՒ ՕՔՍ

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԸ

Կ. Պոլիս, 23 Յունիս

Կ'այցելենք Կեդրոնական վարժարանը, բարձրագոյն կրթարանի
իր համբաւէն շլացած: Գոռոյ երկտատասարդ մը —
Կեդրոնական ու դասարանի մը պատուհանը ի՞նչ ձեռքի, թաւ յոն-
վարժարանը քերը պոստած, դէմքը թթուեցուցած, անշուշտ
սաստելու համար կարգապահութեան ընդվզող պա-
րոնները — կը զիմաւորէ զիս: Նոյն պահուն, Հրանտ էֆ. Ասատուր
կը փութայ քովս եւ գուրգուրալի շարժումով մը կը սեղմէ ձեռքս:
Իրեն հետ կը մտնենք Ա. դասարան, ուր Գաւուրիկ էֆ. Բարունակ-
եան, վարժարանին կարգապահը, որուն հանդիպած էի քիչ մը ա-
ռաջ, զրաւարժութեան դաս ունի: Տասն վայրկեան սպասումէ մը

վերջ ուր Պ. ուսուցիչը գրատախտակին վրայ իբր նմոյշ ծառայելիք պարբերութիւնը կ'ուրուագծէր, քանի մը անգամ մաքրելէ վերջ տախտակը, Բ. դասարան կ'ուղղուէինք, Բարունակեան էֆ. կ'ընկերանայ մեզի. աղաք բնագիտութեան դաս ունին. թուուցիկ երիտասարդ մը, որուն զլիսանոցէն դուրս կոհականման կը բարձրանան մաշի ելեւէջներ, Բամատէնի մեքենան կը բացատրէ, Բառերը զիրար կը հակասեն եւ զանոնք շղթայելու համար բռնի ճիգեր կ'ընէ. աղաք ծիծաղներն զսպելու երկուցթ մը ունին: Դուրս կ'ելլենք, ուրովհետեւ դուրսը անազին ժխոր մը կը բարձրանար. կարծես արկած մը պատահած ըլլար. ոմանք կը պոսան, բարձրաձայն աղաղակներ ամէն կողմէ, բարեբախտաբար լիաթոք կը խնդան ալ, որով կը հանգարտիմ թէ արկածի մը պատճառած վայնասունը չէ. ամէնքս ալ Ա. դասարան կը մտնենք. աղաք, որ գրատախտակին առջեւ հաւաքուած էին, իսկոյն իրենց սեղանները կը փութան, խոշոր առնէաներու պէս: Գրատախտակին վրայ՝ հիւրին (իմ) պատկերը դնուած է, հապտի զգեստաւորումով, եւ զանազան գոհնիկ վերտառութիւններ շուրջս: Պ. կարգապահը կը զայրանայ, գլուխը կը ցնցէ. զայրոյթը՝ պոռթկալու առատութեան հասած է: Կը շնորհաւորեմ զինքը՝ վարժարանին մէջ տիրող կարգապահութեան համար. գլուխը շնորհալի կերպով կը խոնարհէ, զինքը փափայած ըլլալուս համար: Երբ Գ. դասարան կը մտնենք Հրանտ էֆ. ի հետ, Բարունակեան էֆ. Ա. դասարանը կ'երթայ. անուիլի դուռում մը կ'անարեւելէ զիս յանկարծ: Հրանտ էֆ. կը հանդարտեցնէ զիս յարելով թէ «վախու բռն չկայ, Պ. կարգապահը դասարան մտած է», ու կը տեսնեմ որ չա՛տ անփութ գէմք մը առած է յարգելի բարեկամս ինչպէս մէկը՝ որ յ վարժուած է ամէնէն արտաւոյճ արարքի մը: Պօղոս էֆ. Բէքէստէճեան հեղահամրոյր, աղինւ անձնաւորութիւն մըն է, ամէն ոք կը համակրի իրեն. կ'ունինդրենք իր շահեկան դասախօսութեան:

Պահ մը դադարէ վերջ, Հրանտ էֆ. կը հրաւիրէ զիս իր դասախօսութեան՝ Բ. դասարանի մէջ: Նիհար, փափկազմ պարոն մը դասի կ'ելլէ. օրուան դասերինն է «Գրական Սեռերու իմաստասէրներ, անտեսագէտներ եւ բարոյախօսներ» մասը. Հրանտ էֆ. կ'առաջարկէ խօսիլ Նիկողայոս Զօրահանի եւ անմահ երգիծաբան Յակոբ Պարոնեանի վրայ. կը տեսնեմ որ ուսուցիչը կ'ողուորի ու գէմքը կը ճառաղայթէ անձառ բերիլութեամբ: Չարաճճի պարոն մը կը յիշեցնէ թէ 1892ի «Մալիս»ներուն մէջ իր խոստացած ուսուցիչս սիրութիւնները այս երկու կարկառուն գէմքերուն վրայ, երբ պիտի հրատարակուին, քանի որ յայտարարած էր թէ «մօտ օրէն Լոյս պիտի տեսնեն», Ուսանողին այս հարցումը, ամէնուս ալ յանկերգը դարձաւ այլեւս: Հրանտ էֆ. կը պատասխանէ թէ «բանաւոր պատճառներ» ունի, թէ առիթը չի ներեր, եւ:

Թէ ի՛նչ տպաւորութիւն կրեցի այս այցելութենէս, ինծի կը վերապահեմ, եթէ երբեք անդադրեմ տպաւորութիւնը չունեցայ զայն հրապարակելու:

Կրթական առաքեալները, կամ այն ջուխտ մը նոյնասեռ անդուզական տատարակները որ ամէն թաղային վարՍայր վարժարան ժարանի դուռ փառնելու խորհուրդը յղացան, եւ իրենց թափառումներուն նիշերը՝ գիծ (—) ով մը անբաժան. ստորագրեցին արշալոյսեան թերթի մը մէջ, չմերժուեցան, երբ այս վարժարանին սանդուխներէն վեր կ'ոստոտէին: Հայկ խօճասարեան, հարստէր երիտասարդ մը, սիրայօժար ընդունեց ղերենք, երբ չըմտիկ պարոնները մէյմէկ վախ մատիս՝ ու պրակ մը թուղթ անութիւններուն ներքեւ՝ ներկայացան իրեն: Կրնայի՞ք հրեակայել թէ այնքան տաքուկ մտերմական ընդունելութիւն մը՝ աւելի մը ցուրտ իրականութեան պիտի փոխուէր, երբ այս ինքնահրաւէր չընկները փափաքած էին Կէտիկ փաշայի վարժարանին ուսանողութեան թիւը ճշդել, յաջորդ օրը պերճախօս խմբապրակսն մը ստորագրելու համար: Եւ հոս չի վերջանար կատակերգութիւնը: Նաւաճիկ հնարամիտներ՝ զրոյց մը տարածախնդին թէ Կէտիկ փաշայի անօրէնին այս համակիր ցոյցը՝ նախանձը չարժեք է Բերայի վարժարաններու տեսչին որ վարժարանին դրան առաջը «ծուղակ» մը ղետեղեր է. բարեբախտաբար, բաւական սուր հոտառութեամբ, կրթական առաքեալները՝ այդ հաստատութեան չուրջ չեն յաճեր: Անշուշտ այս միջադէպերը յիշելու հարկ չկար, երբ ի նկատ չուսնեայի իրողութիւն մը թէ նորահաս պարոններ ազատ մուտք կը գտնեն երկսեռ վարժարաններու մէջ. անօրէնին նախանձախնդրութիւնը թուումը մը պիտի կանգնէր, այս կարգի ազեղ անպատեհութեանց վերջ տալու համար: Նոյնպէս, չենք հասկնար երբ ամուրի եկեղեցականներ գրեթէ ամէն օր այցելութեան կ'ելլեն այս ու այն երկսեռ վարժարանը:

Երբ երկար ու նեղ սանդուղներէ վեր ելնէք, կը գտնուիք Պէդճեան բարեհամբաւ ամիրային ստուերադիւ պատկերին հանդէպ: Իր մտախոհ ու զարմանահար աչքերը, դէմքին կարկառուն ու բնորոշ դիմերը կը յատկանշեն ղինք: Այս նրբանցքին աջ ու ձախ կողմերը՝ դասարաններ են, որոնց ամէնէն զրաւիչ մասը՝ ամպիոնները կը գտնեմ ես. ստեղծարարի մը, հոնտորի մը անդուստլ թափոն ներքեւ զղրող, անընդատ ապաստուոող, կռուիի ձրի հարուաներ ընդունող ամպիոնը: Երեւակայեցէք թէ Ղալաթիոյ ուսումնարանին՝ որ երեսունի մօտ մասնաղէտ ուսուցիչ ունի, եւ այս անտեղի խճողումը փաստ մը կը նկատեն Պոլսոյ ազգային վարժարաններուն առաջնութեան իրաւունքը անոր վերապահելու, քարիւղի անտուկէ տարբերութիւն չունին . . . բեմերը:

Ատենաբան, հոնտոր կ'ըսէի, անշուշտ առանց անդադրաճնալու

Թէ այսօր Հինգլեանի մը վտիտ իրանը ուրուադժուած պիտի տեսնէք, — ստուերի մը հանգոյն, — այդ բեմերուն շուրջ, կամ Կուրտիկեանի սլացիկ ու նուրբ հասակը, երկուքն ալ՝ Ժխտրի, ազմուկի անհաշտ մարդիկ, հետեւաբար կարի չգոյ՝ ճառատուն ձեւերէ, կամ ձայնի բամբ շեշտերէ:

Երբ տեսչութեան սենեակը պահ մը կը հանգստանանք, Հինգլեան ներս կը մտնէ, կը սահի աւելի, ու կ'անկրեւութանայ իսկոյն. եւ այս՝ արտեւանի բացխրիկ արագութեան մէջ ողջունած է զմեզ, խօսակցած, սեղանին քովիկ ղիտեղած է պայուսակը, դասագրքերը առած ու մեկնած: Իր քիչ մը անմատոյց ու վէս նկարագիրը՝ վարանում կը պատճառէ մեզ, իրեն հետեւելու համար. սակայն տնօրէնը՝ առաջնորդ կը հանդիսանայ, ու այսպէս համարձակութիւն կղզանը դասախօսութեան ներկայ գտնուելու: Բեմին վրայ՝ Հինգլեան հաղիւ կը նշմարուի, թէ եւ ճակատը՝ փղոսկրի խաւի մը մէջ պարուրուած, իսկոյն ուշադրութիւնդ կը զբաւէ: Այս ուսուցիչը ֆրանսերէն լեզուով կը կատարէ իր դասախօսութիւնները՝ այսպէս խօսելովարժութեան առիթ մըն ալ հայթայթելով նոյն գնահատութիւնը անչուշտ, Կուրտիկեան էֆ. ի համար ալ որ Թուրքերէն լեզուով կը դասախօսէ եւ գիտէ հաճելի ու սիրելի ընծայել այդ յոյժ էական լեզուն Կուրտիկեան էֆ. թէ եւ իր համբաւը հրապուրիչ ընծայելու համար տասնեակ մը տարրական դասագրքերու վրայ չի փայլիր, սակայն բազմած է արդէն՝ Օսմաներէն լեզուի մեր մասնագէտներուն անվիճելի առաջնութեան կարգը: Հրաժեշտ առնելէ առաջ այս վաղեմի ու արդիւնաւէտ հաստատութիւնէն՝ որ մէկէ աւելի սերունդի սնուցիչ հանդիսացած է, անկարելի է խօսք մը չփոխանակել Տէօլլէթեան էֆ. ի հետ, զուարթամիտ հայերէն լեզուի վաղեմի ուսուցիչ, գրաբարի երկիւղած խնկարկու եւ աշխարհաբարի թունդ ախոյեան: Ազնիւ ուսուցիչը անայլայլ կը մնայ հինգերորդ դարու իր վաղնջական դաւանանքին մէջ: Գայլի կաթով սնած կը գոչէ աշխարհաբարը, եւ մայրենի ազնիւ ու զերբնտիր հեղուկով սնած կ'անուանէ գրաբարը: Ի՞նչ միտք:

ՎԱԳԻՆԱՆ

ՀԱՅՅՈՒՄԻՆ ՊԱՏԱՍԻՐԱՆ

Մարկս՝ իր աննապական երջանկութիւնն ապահովելու տեսակէտով, այս օրուան օրս, ո՞րը աւելի խելացութիւն կ'համարի. տնօրէնի մնալը թէ ամուսնանալը:

Յ. ԱՆՓԻԱՐ

Խնդիրն կարծուածէն աւելի բարդ է. կարենալ պատասխանելու համար քննենք նախ թէ՛ մարդիկ ինչո՞ւ կ'ամուսնանան. Մեզ ամուսնութեան մղող պատճառներն հետեւեալներն են:

Ա. Բնախօսական պէտքը, որու գոհացման համար ամուսնացողներու թիւը զուարթախոհ հարցարարին կարծածէն աւելի է, մանաւանդ կրնե՞րու մէջ:

Բ. Սէրն. — Երիտասարդ մը եւ օրիորդ մը զիրար կը սիրեն, ու կ'ուզեն իրարու հետ կենակցել, ընկերութիւն կազմել, ի մի բան ամուսնանալ, ու իրենց երջանկութիւնն միայն յայդմ կը դառնն, առանց որ եւ է հաշիւ ի նկատի առնելու, եւ արդարեւ եթէ սէրն իրական է՝ մնայուն կրնայ՝ մնալ եւ կրնան ըլլալ երջանիկ նոյնիսկ ամենադժբաղդ պարագաներու տակ:

Գ. Զաւակներ ունենալու բաղձանքն. — Զաւակներ ունենալու բաղձանքն բնազդ մ'է համայն կենդանեաց եւ մարդոց մէջ՝ այդ բնազդն բնութենէն տրուած է տեսակի շարունակութիւն ապահովելու համար այդ բնազդն երբեմն այնչափ զօրաւոր է, որ զաւակ չունենալով ամուսնի իրենց այդ բնազդին զոհացում տալու համար, մեծացող զոհողութիւններ կ'ընեն, բժիշկէ բժիշկ կը դիմեն, աշխարհէ աշխարհ կ'երթան, բուժաւայրեր եւ ուխտատեղիներ չըջան կ'ընեն, եւ այլ միջոցներու կ'դիմեն: Երբեմն ճարտար վիպագրերու այս մասին ըրած նկարագրութիւններն երբեք չափազանցութիւններ չեն, չափազանցութիւններ չեն նաեւ աղքատ կանանց կողմէ՝ հակառակ իրենց թշուառութեան՝ վերոյիշեալ որդիամուկներու հազարաւոր օսկրներու մերժումն ի փոխարէն իրենց նորածին զաւակին՝ զոր անուցանելու ու խնամելու միջոցներ իսկ չունին: Աստ միեւնոյն բնազդն է որ կ'ազդէ:

Այս բնազդի ազդեցութեամբ միայն կ'ամուսնանան ոմանք: Պէտք է խոստովանիլ թէ շատերու համար այս բնազդն յետ ամուսնութեան ծնունդ կառնէ կամ կածի:

Դ. Ծերութեան օրերուն ընկեր եւ անձնուէր խնամատար մ'ունենալու համար. — Հաճոյասէրներէ շատեր՝ այդ թէ կին՝ կզգան թէ ամուսնութիւնն իրենց պարտականութիւններն պիտի աւելցնէ, բեռն պիտի ծանրացնէ ու նոյն իսկ երիտասարդութեան երջանկութիւնին պիտի նուազեցնէ, սակայն կ'ամուսնանան խորհելով թէ՝ կենաց միջօրէն անցնելէ ետք՝ երբ այլեւս իրենց հակառակ սեռի պատկանողաց ժպիտներն, հրապոյրներն ու մտերմութիւնն իրենց համար պիտի պակսին, ու միւս կողմանէ իրենց մարմինն սկաւառաւոր աւելի անձնուէր խնամատարի մը պէտք պիտի զգան՝ հիւանդութեան օրերուն, եւ խորհելով թէ՝ այդ չըջանին մէջ ամենէ անձնուէր խնամատարն միայն իրենց ամուսինն կրնայ ըլլալ՝ կ'ամուսնանան:

Ե. Նեցուկ ու պաշտպան մ'ունենալու համար. — Այս աւելի կանանց յատուկ է, որք նոյնիսկ եթէ վերաբերին հարուստ ու բարեկեցիկ ընտանեաց՝ երբ տարիքին առնեն՝ ինքզինքնին այն տան համար բու մը կը համարին, տղանմայ ըլլալու գաղափարն տարիքն

առած աղջիկներու սոսկում կը պատճառէ:

Ուստի եւ ասոնք շատ անգամ յանձն կառնուն իրենց դիրքէն շատ վար, երեւակայածէն շատ հեռի, երիտասարդի մը կիկն ըլլալ իրենց ծնողաց տան առերորդ բնութեամբ զգուշացու եւ լեցուկ ու պաշտպան մ'ունենալու համար: Կնոջ մը համար ամեն բանէ աւելի այր նեցուկ ու պաշտպան մ'ունենալն է կարեւորը, նամանաւանդ՝ համեստ կարողութեամբ ընտանեաց աղջկանց համար:

Զ. Նիւթական վիճակն բարելաւելու համար. — Շատ անգամ այլեր իրենց նիւթական վիճակն աղջկան մը զբաւօթիւտով եւ կամ աղջկան ծնողաց պաշտպանութեամբ բարեփոխու համար կ'ամուսնանան: Այս պարագային մէջ երիտասարդ մը ընդհանրապէս ինքզինքն ծախած կ'ըլլայ, եւ եթէ ամուսնութեան միակ շարժառիթն զրամն է՝ շատ քիչ անգամ այսպիսի միութիւններ երջանիկ կրնան ըլլալ:

Է. Անունի համար. — Աս աւելի կանանց համար է, արդարեւ շատ անգամ աղջիկներ այսինչն իբր ամուսին կ'ընտրեն որովհետեւ փայլուն անուն մ'ունի, տիտղոս մը կը կրէ, աստիճանաւոր պաշտօնեայ մ'է, առանց ստէպ նկատի առնելու անոր ծերութիւնն, կազմի թերութիւններն եւ նոյնիսկ անգամալուծութիւնն ու հիւանդութիւնն, բաւ է որ ինք պիտի անուանի պառօնառի, ֆոնթս, պիտի կրնայ կառք նստիլ, ծառաներու երամբ մը հրամայել, ու ճօխ արդուղարդեր եւ ակնախտիղ ագամանդներ կրել:

* * *

Արդ այր մը՝ որ սիրոյ հիւանդութենէ բռնուած չէ, զաւակ ունենալու բաղձանքով չաանջուիր, ծերութեան օրերուն խնամուելու համար իր զրամբ զօրութեան կը վստահի, իր նիւթական վիճակն բարելաւելու համար միայն իր աշխատութեան կ'ապաւինի՝ անշուշտ յիմարութիւն գործած կ'ըլլայ ամուսնանալով՝ զի դա իր ծախսն ոչ թէ կը կրկնապատկէ այլ կ'եռապատկէ, կնոջ մը բերնին հոսն պիտի մօտիկ ընէ, անոր ֆոնթսի տակ պիտի գտնուի, ոտքն ու ձեռքն պիտի կապուին, իր ուղածը չպիտի կրնայ ընել, խորհածն չպիտի կրնայ գործադրել, ի մի բան իր ազատութիւնն կորսնցուցած կանաւոր գերի մը պիտի ըլլայ իր կնոջ:

Իսկ կին մը թէեւ սիրոյ հիւանդութենէն չէ վարակուած, օրդեծնութեան փափաքով չմաշիր, ծերութեան օրերն խնամուելու համար իր ծնողաց ձգած ժառանգութեան կրնայ վստահիլ, անունի ու տիտղոսի խնթի չէ, կրկին պարտի ամուսնանալ, ոչ միայն առանց քննադատութեան ապրելու՝ այլեւ բնական նեցուկ ու պաշտպան մ'ունենալու համար:

Ուստի եւ ամուսնութիւնն եթէ նոյնիսկ կարեւոր չարիք մը ու զոհողութիւն մ'է՝ արանց համար, անհրաժեշտ պէտք մ'է կանանց համար:

Կ. Պօլիս

ՏԻՒՆ

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՏԻՊԱՐՆԵՐ

(Փ Ս Ն Թ Է Ձ Ի)

ԲԵՐԱՑԻ ԿԻՆԸ

Պոլսոյ բարեգուհիները:

Բայց այնքան բարեգուհի որքան Մեթաքսասի քօնեաքները՝ քօնեաք. զուրսէն կրնաք խաբուիլ, բայց մէջը նայելու չի դար. չի կարծուի սակայն թէ Բերացի կինը ներսին խնամք չի տանիր որքան զուրսին, ընդհակառակը, Բերացի կինը, երբ հագուելու կելլէ՝ ճերմակեղէններու մեծ հոգ կը տանի, իրեն անանկ կուգայ որ փողոցին մէջ անպատճառ պիտի իյնայ, գլուխը վար եւ ոտքերը վեր:

Կրնայ մաքուր աշխարհաբար դիտնալ, բայց դիտմամբ գէշ կը խօսի տիրացուական չզիտեմ ինչ մը չունենալու համար եւ կը սիրէ մատ մը պակաս աշխարհաբար դիտնալ՝ Գատը-գիւղի կիներէն մատ մը վեր ըլլալու համար:

Ամեն իրիկուն, օգը բաց եղած ատեն, Թագսիմէն մինչեւ Պօն Մարշէ կը քալէ եւ իրիկունը ուշ տուն կը վերադառնայ իր պարտականութիւնները անթերի կատարողի մը գոհացումով:

Իրեն համար աշխարհք Մատամ Պէկէի խանութէն կը սկսի եւ Լիւքսէմպուրկի ապակիներուն առջեւ կը վերջանայ:

Եւլքսէք-գալաքըմէն երբէք չանցնիր՝ Իսկիւտարցի չի կարծուելու համար:

Բերայի մէջ կան կիներ որ զաւակի մը ի՞նչպէս ծիծ տալու է չեն գիտիր. բայց հատ մը չէք գտներ որուն անձանօթ ըլլան ֆոյլ հեկէք, փոշը, ապարսմը, մեծագոյն գուսաններուն անունը եւ Քօնքօրտիայի վերջին երգը:

Բերայի մէջ վխտացող անպարկեշտ կիներէն դանադանուելու համար, փողոցին մէջ անանկ մը կը քալեն որ պարկեշտը՝ անպարկեշտին հետ շփոթել կը փորձուիս:

Տուններուն մէջ բանիբուն, բայց փողոցն են օրն ի բուն:

Ամերիկացիներուն պէս, մեր պառլամ ատենը կարթննան եւ *vice versa*:

Ֆրանսերէն մը կը խօսին զոր միայն խանութպանները կը հասկընան:

Տանըչորս տարու աղջիկ մը 30 տալու կնկան մը հովերը ունի եւ քառսուն տարեկան կին մը տասներութ տարու աղջկան:

Ուղած ատեննին կը պառաւնան:

Կը ծխեն, կը խաղան, կը ճամբորդեն, կը ֆլիրթեն, էրիկնուն հետ ամբսներով քէն կը պահեն, բամբասանքէ չեն վախնար, այսու հանդերձ աւելի դիւրին է երեսուն կին խաբել խապեղի կամ Մաք-

ընդիմացի մէջ քան մէկ հատ ի բերա:

Եթէ վերցունես բերայէն՝ Բըթի Շանը, Պօն Մարշէն, Թէմիսթոկլին, Հաճօղուօ խանը, Մատամ Բէրէն, Բիկմալիօնը, Սըլանտիւարը, եւ Մկրեան Տէր Հայրը, Բերացի կիներ խամբէր ջուր չիւսեսնող ծաղկի մը պէս:

Աղօթագիրքերու մեծագոյն մասը Բերա կսպառի ուրջսական ամենէն նուազը կաղօթեն:

Մկրեանին ծուխը ըլլալը մարդու շիջը կաւեցունէ, անանկ չէ՞ Տիկին:

ԳԱՏԸ - ԳԵՂՅՈՒՀԻՆ

Գատըգեղցունները իրենք զիրենք Պոլսոյ ամենէն ազնուական կիները կը նկատեն, *et il y a de quoi*:

Իրենց գիւղին մէջ պաւտղի բան չկայ:

Շողենաւնին մսխաւու է. պաշտելիք տեղերնին Մօտա, եկեղեցիներն Ս. Թագաւոր, խաւփեղի քաղինօ ունին, մենծ էֆէնտիները եւ մանիփարուրաճիլութեան մենծ աղաները հոն կը բնակին, Քաղկեդոնի ժողովքը երբեմն հոն դուստրուած է եւ իրենց գիւղը ի պիտի ունենայ իշմիրի պէս:

Բամբասանքնին անգամ *chic* նիւթերու վրայ կը սահի. այսօր Լանկին մաղերը կը քաշքշեն եւ վաղը Ֆուրլանիին հասակը. Քաղաքական ժողովին չեն հաւնիր եւ Պատրիարքը կը քննադատեն:

Բերացիներուն նմանելու համար ցերեկը Բօքէր կը խաղան . . . Փասուլեայով:

Երեկոյեան դէմ ժամ կերթան ճիշդ այն միջոցին որ 10 1/2-ին շուքնուը նաւամատոյց կը հասնի:

Շատ մաքուր են իրենց հագուստին, առններուն եւ աշխարհաբարին մէջ:

Վերջին նորաձեւութեանց համեմատ կը հագուեն եւ կը հետաքրքրուեն քօնսօլիտին բիացայով:

Գատըգեղցի կիներ պարկեշտ կըլլայ որովհետեւ զրացին կեսաբացի է, իսկ կեսաբացի կիներ որ Գատըգիւղ կը բնակի, պարկեշտ կը մնայ նոյն իսկ զգացումներուն մէջ չապլութիւն չընկու համար:

Ամեն տունի մէջ դաշնակ կայ, բայց քիչերու մէջ դաշնակութիւն: Գատըգեղցի կիներ ամեն բան *supporter* կրնայ ընել, բացի ի կեսուրէ մը:

Ուրիշ տեղ երիտասարդ մը — գործս չտկեմ նէ պիտի ամուսնանամ, կըսէ, իսկ Գատըգիւղ — մայրս մեռնի նէ:

Գատըգեղցի աղջիկը՝ երբեք Պոլսէն էրիկ չսպասեր, իրեն համար Շիդաիօ, Անվէրս, Հոնկ-Քոնկ, Մանչէսթըր, Թուսպուքիօ, Միսիսիբի, Պրազիլիա եւ Հիւսիսային Բեւեռը միշտ *prince char-*

ռառ մը վերապահած է որ օրին մէկը բարձր գլխարկով, երկայն
բըտէնկոթով եւ վերնի կոշիկով Բօլին օթէլը պիտի իջնայ ան-
պատճառ:

Գատը-գեղցի կինը ինքզինքը շատ աւելի աշխուական պիտի
սեպէր եթէ Աստուած այնքան սերտ կերպով կապած չըլլար Գատը
-գիւղը՝ . . . Իւսկիւտարին:

Յ. ԱԼՓԻՍԻ

Ճ Ե Ր Մ Ա Կ ՈՒ Ս Ե Ի

Ք Ե Ր ՈՒ Ը Տ ՈՒ Ք

Ամառը զարմանալի տարօրինակութիւններ կ'ըբերէ մարդուս
գլխուն: Տաքը մէկ կողմէ, մօեղները վերէն եւ մլուկները վարէն
ամենէ հեղանամբօյր մարդուն վրայ իսկ Չղադրգուութիւն մը յառաջ
կ'ըբերեն:

Այս ամենու դիմադրաւել կարելի է բնականաբար շօվացուցիչ
ըմպելիներով, պաղ լոգանքով, սրակապանով եւ միջատասպան փո-
շիկներով: Բայց կայ հիւանդութիւն մը որու դարման մը տանիլ զրե-
թէ անկարելի նկատած եմ Գիտէ՞ք թէ ինչ է այն՝ Մանգուսի
խմբագիրներու ոմանց վրայ ժամանակէ մ'ի վեր Ա. Մամուշի գտած
ընդունելութեան պատճառած նախանձու քերուքաւորն է:

Մեր բարեմիտ պաշտօնակիցները փորձով հասկնալով որ կեղծ
ստորագրութիւններով եւ ընկերակցութեամբ դրուած յօդուածնե-
րու կարեւորութիւն չտար մեր թերթի խմբագրապետը, հիմակ ալ
եւրի խմբագրական ծանօթութեամբ մը կ'ըսեն թէ՝ «Ա. Մամուշի
մէջ զրական տեսակէտով արժէքաւոր բաներ փնտռելը տառապէշն
թուզ ակնկալելուն կը նմանի»:

Իրաւի՝ հիանալի է Վճիռը, բարեբաղդութիւն մ'է սակայն որ այն-
պիսիներու կողմէ կուգայ այն որոնք զրականութենէ այնքան բոն
կ'հասկնան, որքան մեր Իզմիլի թուգերը կրող ուղտերը . . . կեն-
ցաղադրութենէ:

ՆՈՒՐԱՆ

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

ՌՈՒՍՈ - ՃԱՅՈՆԱԿԱՆ պատերազմի վրայ ամենէ կարեւոր ու
ծանրալիւ լուրն է Չօր. Քուրդքի բանակին կարեւոր մէկ հատուա-
ծին յառաջնադասութիւնը դէպի Մուգսէն, որով Ռուսական զինու-
որու ետին դառնալու կ'ապառնայ եւ անկարելիութեան կ'մատնէ-
այսպէսով Չօր. Քուրդադքինի յատակագիծը: Անձրեւաբեր եղա-
նակին հասնելուն վրայ թէեւ այնպէս կարծուեցան թէ ո՛ր եւ է պա-

տերազմական գործողութիւն պիտի ընդհատէր, բայց ինչպէս կ'երեւի Ճաքոնցիք իրենց գործունէութիւնը չեն թողուր եւ քանի մ'օր առաջ հասած հեռագիրներն ստուգութիւն կ'գտնեն, որոնցմով կ'ծանուցուէր թէ Զօր. Օգու արխանուշտ կուէէ մ'իտք տիրած է Քայքիւնկի (Քայլու), որ Ռուսաց ամենէ կարեւոր յենարանն եղած ըլլալ կը կարծուէր Լիաօ-Էանկի Թերակղզոյն արեւմտեան նոյնանուն ծոցին վրայ գտնուած: Մօտերս կ'սպասուէր նոր եւ կարեւոր ճակատամարտի մը որ պիտի մղուէ Լիաօ-Էանկի եւ Մուգուէնի մէջտեղ ուր կը գտնուին Զօր. Քուրօքիի գլխաւոր ոյժերը, մինչդեռ այդ ոյժերու համախմբուած տեղը փրկած էր Զօր. Քուրօքադէի հետագօտիչներու կողմէ: Իսկ Բորդ-Արթիւրի կողմէ հասած լուրերը միշտ հակասական են, թէ ցամաշային կռիւներու եւ թէ նաւատորմի մասին, եթէ ստոյգ իրողութիւն մը կայ, սա է թէ՛ Ճաքոնական պաշարման գիծերը հետգնետէ աւելի կ'սեղմեն իրենց գօտիներն եւ անհաւանական չէ եթէ մօտերս Բորդ-Արթիւրի անկման լուրը հաւանի: Ռուսական նաւատորմը քանի մ'անգամ նաւահանգստէն դուրս ելնելու փորձեր ընելէ յետոյ, — որու մասին ըսուեցաւ թէ քանի մը մարտանաւերու նոր կորուսաներ ունեցած է եւ որ ապա հերքուեցաւ Ռուսական աղբիւրներէ, — մեծ գործունէութիւն մը ցոյց չկրնար տալ եւ թօկօի նաւաբաժնին կողմէ ենթակայ է ամենամեծ հսկողութեան մը, որպէսզի չյաշողի՝ դէպի դուրս ելնել կամ Վլատիլոսդոքի նաւաբաժնին միանալ: Սակայն այս վերջին նաւաբաժնի կ'շարունակէ դէպի Գորբէական եզերքներն եւ ի կիսան իր յարձակումներն եւ հակառակ մէկ երկու անգամ Ծով. Քամիմուրայի նաւաբաժնէն հալածուելուն, կրցած է առանց թշնամիին դէմ ճակատելու խոյս տալ դէպի Վլատիլոսդոք: Մարէշալ Օյամա իբրեւ Ընդհ. Սպարապետ Ճաքոնական ոյժերու եւ փոխարքայ Մանչուրիոյ՝ իր սպայակոյտով հասած է քանակատեղն եւ միացած Զօր. Քուրօքիի:

ԱՆԳԼԻՅԵ Թագաւորն հազիւ վերադարձած իր ուղեւորութենէն, անա կ'ստորագրուի Լօնտօնի մէջ Իրաւարարական դաշնագիր մը ընդ մէջ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ՝ նման Ֆրանսական եւ Իտալականին: Իսկ Դիպէդի կողմը Անգլիական ոյժերն կ'շարունակեն իրենց յաւաքխաղացութիւնը, վերջին անգամ Դիպէդցոց տրուած զինանաւադարի ժամանակամիջոցին մէջ անկարելի դարձած ըլլալով անոնց ներկայացուցիչներու հետ ո եւ է համաձայնութեան մը յանգիլ:

ՖՐԱՆՍՈՒԿԱՆ Խորհրդարանն՝ որ իր վարչապետի առաջարկին վրայ խորհրդարանական յանձնաժողով մը կազմած էր Շարդէօնեւրու կաշառքի խնդրոյն քննութեան համար՝ կ'իսէ յանձնաժողովի տեղեկագիրը եւ զայն քննելէ յետոյ ստուար մեծամասնութեամբ կը հաստատէ թէ վարչապետ Մ. Քօմպ եւ անոր որդիին վրայ շրջաբերութեան հանուած լուրերը զուտ գրպարտութիւն են եւ թէ կառավարութեան պատիւն ամեն կասկածներէ վեր մ'ուացած է:

ՄԻԱՅԵՍԼ ՆՍԱՆԳԱՅ մէջ այժմէն սկսած է յառաքիկայ նախագահական ընտրութեան պայքարն, թէեւ ամէն հաւանականութիւն կայ այժմու նախագահ Մր. Ռուզ Էլդի վերընտրութեան, իբրեւ հանրապետական ստուար կուսակցութեան քանտիտան, սակայն այդ պատճառ մը չնկատուի որ Ժողովրդական կուսակցութիւնն եւս չունենայ իր ընտրելին յանձնին Մր. Բարբըրի եւ Մր. Քիլվէնտի:

ԼՐԱՊԵՍ

ԿԱՐՏԵՐԻՆԻ ԿՏԱՆԻ ՄԵԸ

* Հաւաստի աղբիւրէ ուրախութեամբ կ'տեղեկանանք թէ քաղաքիս պատաւոր վաճառականներէն Մեծ Յնան էֆ. Բագլավանեան օրինական գործողութեամբ ազգին վագֆ քրած է իր սեփականութիւնը եղող երկու պատմականէն և մէկ տուն որոնց արժէքը կ'զնաչատուի իբր 2000. 2500 ոսկի կտակի տրամադրութեան համեմատ՝ նուիրատուին մահէն յետոյ իր միակ աղջիկը առանց վարձքի պիտի բնակի նոյն տան մէջ՝ օրուն ինչպէս նաև պատմականներու նորոգութեան, կալուածական տուրքի, ապահովագրական և այլ ծախքերը պիտի հոգացունի երկու պատմականներու բերած տարեկան հասոյթէն որմէ մնացածը եթէ 80 ոսկիէն աւելի ըլլայ՝ 80 ոսկին պիտի տրուի աղջկան, իսկ մնացեալը կէս առ կէս պիտի բաժնուի Մերտաք վարժարանի աղբարտիկ աշակերտներուն և Հիւանդանոցի չքաւոր պատուարեալներու միջև. իսկ եթէ ծախքերէն յետոյ մնացած զուարթը 80 ոսկիէն պակաս ըլլայ՝ ամբողջովին պիտի յանձնուի աղջկան որ իրաւունքը չպիտի ունենայ 80 ոսկի պահանջելու։ Աղջկան մահէն յետոյ տունը և երկու պատմականները պիտի մնան ազգին սեփականութիւն, իսկ 80 ոսկին ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի կէս առ կէս Մերտաքեանի աղբատ ուսանողներու և Հիւանդանոցի կարօտ պատուարեալներուն։ այս բաշխումի եղանակին մանրամասնութիւնները և զանազան արամագրութիւնները պիտի ծանուցուն առաջիկայիս Կ'լսենք թէ ազնիւ նուիրատուն նպատակ ունի ազգին կտակելու աւելի կարեւոր գումար մը՝ տարբեր պայմաններով։—Յոյժ չոպկի և ազգովին շնորհակալութեան արժանի է Բագլավանեան էֆէնտիի այս բարեսիրական ազգօգուտ նուիրատուութիւնը որով ոչ միայն ազգը կ'օժտէ հասունաբեր կարեւոր կալուածներով, այլ նաև հայ չքաւոր ուսանողներու կրթութեան սատար կ'հանդիսանայ և քառասուն հիւանդներու նիւթական սփոխանք՝ կ'ընծայէ։

ՄԵՐ ԿԱՆՈՒՄԷՆ

* Առաջիկայ կիրակի քաղաքիս հանգուցեալ Առաջնորդ Տ. Մելքիսեղիկ Սրբազանի մահուն տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին մէջ և հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Պատր. Փոխնորդ Գեր. Տ. Դանիէլ Ծ. Վ. Յակոբեան։ Եկեղեցոյ Հոգաբարձութեան կողմէ մասնաւոր շրջաբարձութեան կողմէ պաշտ Հայ հասարակութիւնը հրաւիրուած է այս հոգեհանգստի արարողութեան ներկայ գտնուելու։

* Կ'լսենք թէ նորընտիր Քաղ. Ժողովոյ անդամներէն Մեծ Միհրան էֆ. Զամպարճեան՝ հրաժարած է նոյն ժողովոյ անդամակցութենէն։

* Անցեալ ուրբաթ իրիկուն Քաղ. Ժողովը ծնունդ Խորհրդոյ հետ խառն նիստ կազմելով՝ զբաղեցաւ Ազգ. զանազան հաստատութեանց պիւտճէներուն պատրաստութեամբ։

* Գոմեթեամբ կ'ծանուցանենք թէ Թերթիս հմուտ աշխատակիցներէն Տիար Ա. Նուարեան, որու գրական հրատարակեց ուսումնասիրութիւնները այնքան զնահատուած են մեր գրասէր ընթերցողներու կողմէ, այս առիթով մեզ գրկած է Նորվիկիացի մեծահաջակ իմաստասէր Թատերագիր Հանրիկ Իպսէնի վրայ բնագրած և շահեկան ուսումնասիրութիւն մը զոր մաս առ մաս և անշատ յօդուածներու ձևով պիտի սկսինք հրատարակել մեր մտաւոր Թիւրքուն մէջ և որ՝ վստահ ենք թէ նոյն հասցոյթով և հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուի՝ որքան իր նախորդ գրութիւնները։

* Ուրախ ենք յայտարարելու Թերթիս ազնիւ ընթերցողներուն թէ մեր յարգելի աշխատակից Տ. Յ. Ալիքար բոլորովին ապաքինած ըլլալով իր ծանօթ աչքի տկարութենէն՝ որով ամէս մը ի վեր կը առաւելի, առաջիկայ Թիւրքուն պիտի վերակի գրել և իր առաջին յօդուածը պիտի ըլլայ Եթոսքեր առ Նիինի օրու նախորդները աւերան հաճոյքով կարդացուցան մեր ընթերցողներու կողմէն։

ԳՐԱՆՈՒՆ ՆՈՒՔԷՐ

* Գոմեթեամբ կ'արձանագրենք թէ Մեծ. Իւսէն էֆ. Կուրտեան մէկ տարեկան Ա. Մամուլ նուիրած է Վանի պատանեայ Հարան. - Ընթերցարանին։

ԳԻՃԵՐՈԹԻԿ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՆՈՒՑ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Վարժարանիս ԺԸ. Տարեշրջանը կ'սկսի յառաջիկայ 1904 Սեպտեմբերի 1ին: Ուսուցչական ժառմինը կազմուած է կարող և պարտաճանաչ անձերէ:

Վարժարանիս մէջ զուտ տոհմային կրթութեամբ կաւանդուին լեզուներ և գիտութիւններ: Լեզուներն են՝ Հայերէն, Օսմաներէն, Ֆրանսերէն, Անգլիերէն և սկզբունք Գերմաներէնի: Գիտութիւնը են լաց ի զանազան կարևոր ուսմունքներէ՝ բնական և շտիական գիտութիւններ, որոնք կ'աւանդուին ընդարձակօրէն և հիմնականապէս: Գիտական հիւղերու դասերն աւելի արդիւնաւոր ընելու համար, վարժարանս ունի պէտք եղած անհրաժեշտ գործիքներու հաւաքածոյ մը:

Տարեկան թոշակն է. 11 (տասն ու մէկ) Օսմանեան ոսկի, որուն կէսը կանխիկ կը գանձուի, և միւս կէսը վեց ամիսէն՝ նոյնպէս կանխիկ: Մտից տուրք մը կ'առնուի մի անգամի համար կէս Օսմ. ոսկի: Թոշակաւոր ուսանողաց անկողինի, հագուստի ու ճերմակեղէնի վերաբերեալ ամէն առարկաներն ու ծախքերն իրենց վրայ են: Իսկ՝ զրական և զպրոցական ամէն պիտոյք վարժարանէն կը հայթայթուին, ինչպէս նաեւ լուացքի, սափրիչի, բժիշկի և դեղօրէից ծախքերը: Ամենեւին նկատուողութեան չեն առնուիր ձրի, կիսաթոշակ, և նոյն իսկ պակաս թոշակաւ աշակերտ ընդունելու համար եղած առաջարկութիւններն, և անպատասխանի կը մնան ի սպառ:

Վարժարանիս դիրքն ու տեսարանն սքանչելի, օդն առողջարար, ջուրը մաքուր: Ուսանողը կը վայելեն ըստ ամենայնի հոգնելի հանգստութիւն մը: Փափաքելի է որ զուտ տոհմային կրթութիւն աւանդող այս հաստատութենէն օգտուէին մօտակայ և հեռաւոր ծնողք: Հեռաւոր բաղաճներէ եկող ուսանողը եթէ ուզեն արձակուրդի օրերը վարժարանիս մէջ անցնել, ասոր համար իբրեւ ծախք բան մը չի պահանջուիր:

8—1

ՏՐԴԱՏ ԵՊՍ. ՊԱԼԵԱՆ

ԿԱՌՔԵՐՈՒ ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ

ՖԱՍՈՒԼԱ ՇՐԱՊԱՐԱԿ

ՎԱՐՁՈՒ ԿԱՌՔԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ

ԴԻՄԵԼ ԱՌ Պ. ԼՈՒԻ ԲՐԻՎԵԼԷՃՅՈ

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնը բացարձակապէս կանխիկ է: Երբէք նկատողութեան չպիտի առնուին՝ որ անց բաժանորդացի ներկայիման՝ եղած դիմումները: Բաժնեգինք կրնան զրկուիլ Մանաքոսով, փ. գրով և կամ Ծղձատան բուլով 20 հատ 1 զրուշնոց բուլը 20 զրուշի հաշւով: Կորսուած թերթեր վերստանալ փախարող պէտք է որ վճարեն անոնց գինը: Հասցէի փոփոխութեան պարագային անհրաժեշտ է երկու զրուշ զրկել: Չհրատարակուած յօդուածք ետ չեն տրուիր. եւ անոնց բացառութեան անպատասխանի կ'մնայ այս առթիւ խնդրուած ու եւ է բացատրութիւն: Կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ չափաւոր գիներով:

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնն է՝
 Թուրքիոյ համար տարեկան **50** Վեցամսեայ **30** դրուշ
 Առաստախնանի » » **12** ֆրանկ
 Ռուսաստանի » » **5** ռուպլի
ՀԱՏԸ 40 փառաւ:

Ա. Մամուլ ձեռքէ կ'ծախուի Պօլիս եւ կեդրոնաւորին յաւիտէ գործակալն է ՊԵՏՐՈՍ ԷՅ ԻՍԿԵՆՏԵՐԵԱՆ Չափաւորը: Մուշքատեան խան կը գտնուի Պօլսէ ինչպէս Բերաի նոյնպէս եւ բոլոր լրագրականներու եւ ծախված նաւերու մօտ հասը 40 փարաի:

Ուղղակի բաժանորդագրութիւ փախարողը պէտք է գիմեն խմբագրութեան: Հասցէ՝

م. ماموريان مخدومی — از مير « آر و لیان مامول » غزته سی صاحب امتیاز ومدير مسئولی Ս. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ ԽՐԱԳԻՐ - ՏԵՐԵՆ « ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ » Շաբաթամբերթի Իզմիր	M. MAMOURIAN FILS RÉDACTEUR - PROPRIÉTAIRE de la Revue Hekdomadaire « AREVELIAN MAMOUL » Smyrne
---	---

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ՍՏԱՑԱԾ Է

Քարոզներ. — Ա. հատոր, զրեց Բարգին Ծ. Վրդպ. Կիւղէսերեան.
 — Տպագր. Մաթեմատիկ, գին 10 դրուշ:
 — Ժողովրդային Տօնացոյց. — Տօնացոյցի և տօներու մասին կտրուոր և պարզ գիտելիքներ, զրեց Բարգին Ծ. Վրդպ. Կիւղէսերեան — գին 5 դրուշ:
 Ծրագիր Կենաց. — Աշխարհաբան Սերափէ Վրդպ. Սամուելեան. — գին 5 դրուշ:
 Ժողովրդական Քարոզներ. — Կեանքը առանց հաւատքի,
 Ա. հատ. զրեց Ներսէս Վրդպ. Գունիկեան. — գին 5 դրուշ

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Յըսնսերէնէ Հայ — Աշխարհիկ բառարանի միակ կեդրոնաւորին Մամուլեան գրատունն ըլլալով՝ փախարողը պէտք է գիմեն հոն ուր կ'գտնուին ամեն տեսակ կաղամով բառարաններ 55, 60, 65 եւ 70 զրուշ գիններով: